

SODBA SODIŠČA (drugi senat)

z dne 21. oktobra 2010*

V zadevi C-227/09,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Tribunale ordinario di Torino, Sezione Lavoro (Italija), z odločbo z dne 3. junija 2009, ki je prispela na Sodišče 22. junija 2009, v postopku

Antonino Accardo,

Viola Acella,

Antonio Acuto,

Domenico Ambrisi,

Paolo Battaglino,

* Jezik postopka: italijanščina.

Riccardo Bevilacqua,

Fabrizio Bolla,

Daniela Bottazzi,

Roberto Brossa,

Luigi Calabro,

Roberto Cammardella,

Michelangelo Capaldi,

Giorgio Castellaro,

Davide Cauda,

Tatiana Chiampo,

Alessia Ciaravino,

Alessandro Cicero,

Paolo Curtabbi,

Paolo Dabbene,

Mauro D'Angelo,

Giancarlo Destefanis,

Mario Di Brita,

Bianca Di Capua,

I - 10278

Michele Di Chio,

Marina Ferrero,

Gino Forlani,

Giovanni Galvagno,

Sonia Genisio,

Laura Dora Genovese,

Sonia Gili,

Maria Gualtieri,

Gaetano La Spina,

Maurizio Loggia,

Giovanni Lucchetta,

Sandra Magoga,

Manuela Manfredi,

Fabrizio Maschio,

Sonia Mignone,

Daniela Minissale,

Domenico Mondello,

Veronica Mossa,

I - 10280

Plinio Paduano,

Barbaro Pallavidino,

Monica Palumbo,

Michele Paschetto,

Frederica Peinetti,

Nadia Pizzimenti,

Gianluca Ponzo,

Enrico Pozzato,

Gaetano Puccio,

Danilo Ranzani,

Pergianni Risso,

Luisa Rossi,

Paola Sabia,

Renzo Sangiano,

Davide Scagno,

Paola Settia,

Raffaella Sottoriva,

Rossana Trancuccio,

Fulvia Varotto,

Giampiero Zucca,

Fabrizio Lacognata,

Guido Mandia,

Luigi Rigon,

Daniele Sgavetti

proti

Comune di Torino,

SODIŠČE (drugi senat),

v sestavi J.N. Cunha Rodrigues, predsednik senata, A. Arabadžiev, U. Lõhmus, A. Ó Caoimh (poročevalec), sodniki, in P. Lindh, sodnica,

generalni pravobranilec: P. Cruz Villalón,
sodni tajnik: M.-A. Gaudissart, vodja oddelka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 24. junija 2010,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za A. Accarda in druge R. Lamacchia, odvetnik,

- za F. Lacognato in druge A. Grespan, odvetnica,

- za Comune di Torino M. Li Volti, S. Tuccari in A. Melidoro, odvetnice,

- za italijansko vlado G. Palmieri, zastopnica, skupaj z W. Ferrante in L. Ventrella, avvocati dello Stato,

- za češko vlado M. Smolek in D. Hadrouška, zastopnika,

- za Evropsko komisijo M. van Beek in C. Cattabriga, zastopnika,

na podlagi sklepa, sprejetega po opredelitvi generalnega pravobranilca, da bo v zadevi razsojeno brez sklepnih predlogov,

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 5, 17 in 18 Direktive Sveta 93/104/ES z dne 23. novembra 1993 o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL L 307, str. 18).

- 2 Ta predlog je bil v vložen v okviru spora med A. Accardom in drugimi ter F. Lacognatom in drugimi (v nadaljevanju skupaj: tožeče stranke v postopku v glavni stvari) na eni strani in Comune di Torino na drugi strani glede odškodninskega zahtevka

v zvezi s škodo, ki naj bi jo tožeče stranke v postopku v glavni stvari v letih od 1998 do 2007 utrpeli zaradi nespoštovanja tedenskega časa počitka, do katerega bi morali biti upravičeni policisti mestne policije občine Torino.

Pravni okvir

Ureditev Unije

- 3 Direktiva Sveta z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu (89/391/EGS) (UL L 183, str. 1) je okvirna direktiva, ki določa splošna načela na področju varnosti in zdravja delavcev. Ta načela so bila pozneje razvita v seriji posebnih direktiv. Med temi direktivami so Direktiva 93/104, Direktiva 93/104, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2000/34/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. junija 2000 (UL L 195, str. 41, v nadaljevanju: spremenjena Direktiva 93/104), in Direktiva 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL L 299, str. 9) (v nadaljevanju skupaj: direktive o delovnem času).

- 4 V členu 2 Direktive 89/391 je njeno področje uporabe opredeljeno tako:

„1. Ta direktiva se uporablja za vsa področja dejavnosti, javna in zasebna (industrijske, kmetijske, komercialne, storitvene, izobraževalne, kulturne, razvedrilne, itd.).

2. Ta direktiva se ne uporablja tam, kjer ji posebne značilnosti nekaterih posebnih dejavnosti javnih služb, kakršne so oborožene sile ali policija, ali nekaterih posebnih dejavnosti v službah civilne zaščite neizogibno nasprotujejo.

V tem primeru se morata varnost in zdravje delavcev zagotoviti, kolikor je mogoče, glede na cilje te direktive.“

- 5 Direktiva 93/104 je bila najprej spremenjena z Direktivo 2000/34. Tako spremenjena Direktiva 93/104 je bila nato z Direktivo 2003/88, s katero je bila kodificirana, z učinkom od 2. avgusta 2004 razveljavljena in nadomeščena.
- 6 Člen 1 direktiv o delovnem času, naslovljen „Namen in področje uporabe“, določa:

„1. Ta direktiva določa minimalne varnostne in zdravstvene zahteve pri organizaciji delovnega časa.

2. Ta direktiva se nanaša na:

- a) minimalni čas dnevnega počitka, tedenskega počitka in letnega dopusta, kot tudi na odmore in najdaljši tedenski delovni čas;

in

b) določene vidike nočnega in izmenskega dela ter vzorcev dela.

3. Ta direktiva se uporablja za vse sektorje dejavnosti, tako javne kot zasebne, skladno s členom 2 Direktive 89/391/EGS, brez vpliva [...].

[...]

4. Določbe Direktive 89/391/EGS se v celoti uporabljajo za zadeve iz odstavka 2, brez vpliva na bolj zavezujoče in/ali posebne določbe, vsebovane v tej direktivi.“

7 Člen 2 direktiv o delovnem času, naslovljen „Opredelitev pojmov“, določa:

„V tej direktivi se uporabljajo naslednje opredelitve pojmov:

1. ‚delovni čas‘ pomeni vsak čas, v katerem delavec dela, je na razpolago delodajalcu in opravlja svoje naloge ali dolžnosti v skladu z nacionalno zakonodajo in/ali prakso;

2. ‚čas počitka‘ pomeni vsak čas, ki ni delovni čas;

[...]“

- 8 Členi od 3 do 7 direktiv o delovnem času določajo ukrepe, ki jih morajo države članice sprejeti in ki zagotovijo vsakemu delavcu pravico do minimalnega dnevnega počitka, tedenskega počitka in plačanega letnega dopusta. Prav tako urejajo odmore in najdaljši tedenski delovni čas.
- 9 V skladu s členom 3 direktiv o delovnem času, naslovljenem „Dnevni počitek“, „[d]ržave članice sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi vsakemu delavcu zagotovijo pravico do minimalnega dnevnega počitka 11 zaporednih ur v 24-urnem obdobju“.
- 10 Glede tedenskega počitka člen 5, prvi odstavek, direktiv o delovnem času določa, da „[d]ržave članice sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da ima delavec v sedemdnevem obdobju pravico do najmanj 24 ur neprekinjenega počitka in do 11 ur dnevnega počitka iz člena 3.“ Iz navedenega člena 5 prav tako izhaja, da „[č]e objektivni, tehnični ali organizacijski pogoji dela to upravičujejo, se lahko določi minimalni čas počitka 24 ur.“
- 11 Člen 16 direktiv o delovnem času za uporabo člena 5 teh direktiv določa referenčno obdobje, ki ni daljše od 14 dni.

- 12 Direktive o delovnem času določajo vrsto odstopanj od številnih v njih določenih temeljnih pravil, ob upoštevanju posebnosti nekaterih dejavnosti in s pridržkom izpolnjevanja nekaterih pogojev.
- 13 V zvezi s tem člen 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 določa:

„[...]

2. Odstopanja se lahko določijo z zakoni, podzakonskimi in upravnimi akti ali s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema, če je zadevnim delavcem dodeljen ustrezen nadomestni počitek ali če se v izjemnih primerih, ko takšnega nadomestnega počitka ni možno dodeliti iz objektivnih razlogov, zadevnim delavcem dodeli ustrezna zaščita:

2.1 od členov 3, 4, 5, 8, in 16:

[...]

- b) v primeru dejavnosti varovanja in nadzora, ki zahtevajo stalno prisotnost, zaradi varovanja posesti ali oseb, zlasti varnostnikov in oskrbnikov ali podjetij za varovanje;

c) v primeru dejavnosti, ki zahtevajo nepretrgano storitev ali proizvodnjo, zlasti:

[...]

iii) [...], storitve prve pomoči, gasilcev in civilne zaščite;

[...]

3. Dopustna so odstopanja od členov 3, 4, 5, 8, in 16, ki so opredeljene bodisi s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema na državni ali regionalni ravni, bodisi, skladno s predpisi, ki jih določajo socialni partnerji, s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema na nižji ravni.

Države članice, ki nimajo zakonsko urejenega sistema, ki bi zagotavljal sklepanje kolektivnih pogodb ali sporazumov med socialnima partnerjema na državni ali regionalni ravni v zadevah, ki jih ureja ta direktiva, ali države članice, ki imajo v ta namen poseben pravni okvir lahko, v njegovih mejah in skladno z domačo zakonodajo in/ali prakso, dopustijo odstopanja od členov 3, 4, 5, 8, in 16 s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema na ustrezni kolektivni ravni.

Odstopanja, ki jih določata prvi in drugi pododstavek, so dovoljena pod pogojem, da je zadevnim delavcem dodeljen ustrezen nadomestni počitek ali pa se v izjemnih

primerih, ko takšnega nadomestnega počitka ni možno dodeliti iz objektivnih razlogov, zadevnim delavcem dodeli ustrezna zaščita.

Države članice lahko določijo predpise:

- za izvajanje tega odstavka s strani obeh socialnih partnerjev

in

- za razširitev določb kolektivnih pogodb ali sporazumov, sklenjenih skladno s tem odstavkom, na druge delavce v skladu z domačo zakonodajo in/ali prakso.

[...]“

¹⁴ V skladu s členom 18(1)(a) Direktive 93/104 (in spremenjene Direktive 93/104) morajo države članice sprejeti zakone in druge predpise, potrebne za usklajitev s to direktivo, najkasneje do 23. novembra 1996 ali najkasneje do takrat zagotoviti, da sta socialna partnerja izvedla potrebne ukrepe na podlagi sporazumov, s tem da so države članice zavezane sprejeti vse potrebne ukrepe, s katerimi bodo lahko vedno zagotovile, da se določbe iz navedene direktive upoštevajo.

- 15 Kot je razvidno iz točke 5 te sodbe, je bila spremenjena Direktiva 93/104 z Direktivo 2003/88 razveljavljena in nadomeščena z učinkom od 2. avgusta 2004. Iz besedila uvodne izjave 1 Direktive 2003/88 je razvidno, da je njen namen zaradi jasnosti kodificirati določbe spremenjene Direktive 93/104. Vsebina in oštevilčenje členov 1, 2, 3, 5 in 16, med drugimi, so brez sprememb prevzeti v Direktivi 2003/88. Točki 2.1 in 2.2 člena 17(2) spremenjene Direktive 93/104 sta zdaj razdeljeni med člena 17(2) in 17(3) Direktive 2003/88. Člen 17(3) spremenjene Direktive 93/104 je povzet v členu 18 Direktive 2003/88.

Nacionalna ureditev

- 16 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da ima sporno obdobje v postopku v glavni stvari, med letoma 1998 in 2007, kar zadeva veljavno nacionalno ureditev, tri različne dele.
- 17 Najprej, do 29. aprila 2003 je pravica delavca do tedenskega počitka temeljila na, prvič, členu 36, tretji odstavek, Ustave, v skladu s katerim „[ima delavec] pravico do tedenskega počitka [...] in se temu ne more odpovedati“, in, drugič, na členu 2109, prvi odstavek, civilnega zakonika, ki določa, da „[d]elavec ima vsak teden pravico do enega dneva počitka, ki praviloma sovпада z nedeljo“. Iz pisnih stališč, ki so jih sodišču predložili A. Accardo in drugi, je razvidno, da sta bili ti določbi uradno razglašeni veliko pred sprejetjem Direktive 93/104.
- 18 Dalje, od 29. aprila 2003, dneva začetka veljavnosti zakonske uredbe št. 66 z dne 8. aprila 2003 o izvajanju direktiv 93/104 ES in 2000/34/ES o določenih vidikih

organizacije delovnega časa (redna priloga h GURI št. 87 z dne 14. aprila 2003, v nadaljevanju: zakonska uredba št. 66/2003), splošna ureditev tedenskega počitka temelji na členu 9(1) te uredbe, ki določa pravico delavca, da ima vsakih sedem dni najmanj 24 zaporednih ur počitka, kar praviloma sovпада z nedeljo, ki jim je treba dodati še ure dnevnega počitka, določene v členu 7 navedene uredbe. V skladu s členom 9(2) (b) in členom 17(4) iste uredbe se odstopanja od te pravice lahko določijo s kolektivnimi pogodbami, če je zadevnim delavcem dodeljen ustrezen nadomestni počitek.

- ¹⁹ Nazadnje, od 1. septembra 2004, po spremembi, uvedeni s členom 1(1)(b) zakonske uredbe št. 213 z dne 19. julija 2004 o spremembah in dopolnitvah zakonske uredbe št. 66 z dne 8. aprila 2003 glede kazni na področju delovnega časa (GURI št. 192 z dne 17. avgusta 2004, v nadaljevanju: zakonska uredba št. 213/2004), se določbe zakonske uredbe št. 66/2003 ne uporabljajo več za policiste mestne policije.

- ²⁰ Tako pred začetkom veljavnosti zakonske uredbe št. 66/2003 kakor po sprejetju zakonske uredbe št. 213/2004, so bila odstopanja od splošnega sistema tedenskega počitka, ki se uporabljajo za policiste mestne policije, določena s tremi „nacionalnimi kolektivnimi delovnimi pogodbami“ iz sektorja lokalnih skupnosti, ki so bile sklenjene v letih 1987, 2000 in 2001 (v nadaljevanju, skupaj: kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari). Vsaka od teh pogodb je med drugim določala, da „[u]službencu, ki zaradi posebnih zahtev svojega dela“ ni izkoristil tedenskega počitka, pripada „pravica do nadomestnega počitka, ki ga praviloma izkoristi v obdobju naslednjih 15 dni ter v vsakem primeru najkasneje v naslednjih dveh mesecih“. Poleg tega je kolektivna pogodba, podpisana leta 1987, določala, da uslužbencu pripada običajno plačilo,

povečano za 20%, medtem ko je ustrezno povečanje, določeno s kolektivnimi pogodbami, sklenjenimi leta 2000 in 2001, znašalo 50%.

- 21 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da se tožeče stranke v postopku v glavni stvari sklicujejo na člena 1418 in 1419 civilnega zakonika, ki določata, da so pogodbene določbe, ki so „v nasprotju z obveznimi predpisi“, nične in da jih je treba „po zakonu nadomestiti z obveznimi predpisi“.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 22 Tožeče stranke v postopku v glavni stvari so policisti mestne policije občine Torino s 35-urnim tedenskim delovnim časom. Od leta 1998 do leta 2007 so opravljali delo, organizirano v izmenah, za katere je bilo določeno, da morajo enkrat na vsakih pet tednov delati sedem delovnih dni zapored, tem pa v skladu s predložitveno odločbo sledi nadomestni počitek, kar pomeni, da počitek ni odpravljen, ampak le preložen.
- 23 Taka ureditev izmenskega dela in to, da je bil počitek, ki se nanaša na sedmi dan petega tedna, preložen, je rezultat sporazuma s sindikati, sklenjenega 2. julija 1986 med občinsko upravo in krajevnimi predstavniki najpomembnejših italijanskih sindikatov (v nadaljevanju: sporazum iz leta 1986).
- 24 S tožbo, vloženo pri predložitvenem sodišču, so tožeče stranke v postopku v glavni stvari sodišču predlagale, naj Comune di Torino naloži plačilo odškodnine za škodo, nastalo zaradi psihofizičnega izčrpanja, v zvezi z vsemi primeri nespoštovanja

pravice do tedenskega počitka, čeprav je ta določen z nacionalnim pravom, saj so delale 7 dni zapored, nato pa so lahko izkoristile le en dan počitka v obliki nadomestnega počitka. V podporo svoji tožbi so trdile, da bi bilo zato, ker člen 36, tretji odstavek, ustave in člen 2109(1) civilnega zakonika vsebujeta obvezne predpise, treba šteti, da so pogodbene določbe, vsebovane v sporazumu iz leta 1986 ter kolektivnih pogodbah iz postopka v glavni stvari, nezakonite.

- 25 Comune di Torino ugovarja, da so lahko v skladu s členom 17(3) Direktive 93/104 odstopanja od tedenskega počitka, določenega v členu 5 Direktive 93/104, opredeljena bodisi s kolektivnimi pogodbami bodisi s sporazumi, sklenjenimi med socialnimi partnerji na državni ali regionalni ravni, in da so ta odstopanja dovoljena pod pogojem, da je zadevnim delavcem priznan ustrezen nadomestni počitek.
- 26 Tožeče stranke iz postopka v glavni stvari pa izpodbijajo tako neposredni učinek člena 17 Direktive 93/104 pred sprejetjem zakonske uredbe št. 66/2003 kot samo možnost uporabe odstavka 3 tega člena za policiste mestne policije. Tega poklica namreč izrecno ni na seznamu, vsebovanem v členu 17(2), točka 2.1, Direktive 93/104, in torej zanj tudi ne bi veljala možnost odstopanja, določena v odstavku 3 te določbe. Ta možnost pa ni samostojna, saj gre le za natančnejšo opredelitev navedenega člena 17(2).
- 27 Poleg tega, po mnenju tožečih strank v postopku v glavni stvari po spremembi, uvedeni z zakonsko uredbo št. 213/2004, zakonska uredba št. 66/2003 vsekakor ne bi bila bolj uporabljiva za policiste mestne policije, kar bi v zvezi z njimi povzročilo neveljavnost člena 17 Direktive 93/104 in ponovno veljavnost člena 36 ustave in člena 2109 civilnega zakonika.

28 Tribunale ordinario di Torino je v teh okoliščinah prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

- „1. Ali je treba člene 5, 17 in 18 Direktive 93/104 [...] razlagati tako, da so primerni za neposredno uporabo v nacionalni ureditvi – ne glede na to, ali je bila ta direktiva formalno prenesena v notranji pravni red, oziroma ne glede na notranje predpise, ki omejujejo njeno uporabo samo za nekatere poklice – in za spor, ki se nanaša na posredovanje socialnih partnerjev v skladu z navedeno direktivo?

2. Ali mora nacionalno sodišče ne glede na to, ali obstaja tak neposreden učinek, vsekakor uporabiti direktivo, ki še ni bila prenesena v notranji pravni red ali ki je že bila prenesena, vendar se zdi, da njeno učinkovanje izključujejo notranji predpisi, kot merilo razlage notranjega prava in zato kot podlago za rešitev morebitnih dvomov v zvezi z razlago?

3. Ali je nacionalnemu sodišču države članice prepovedano sprejeti odločbo o nezakonitosti nekega ravnanja in zato priznati pravico do povračila škode, povzročene zaradi tega neupravičenega in nezakonitega ravnanja, če se zdi, da je tako ravnanje dovoljeno na podlagi pogodbe med socialnimi partnerji in je to dovoljenje v skladu s pravom Skupnosti, čeprav v obliki direktive, ki še ni bila prenesena?

4. Ali je treba odstavek 3 člena 17 Direktive [93/104] razlagati tako, da samostojno, to je povsem brez povezave z odstavkom 2 ter v njem navedenih dejavnosti in

poklicev, dopušča posredovanje socialnih partnerjev in uvedbo – na podlagi njihovega dogovora – odstopanj v zvezi s pravico do tedenskega počitka?“

Vprašanja za predhodno odločanje

- 29 Za uvod je treba opozoriti, da čeprav se predložitvena odločba nanaša izključno na prvotno različico Direktive 93/104, pa je iz spisa razvidno, da so v obdobju, na katerega se nanaša spor o glavni stvari, direktive o delovnem času veljale zaporedoma. Če je to primerno, je treba za odgovore na vprašanja za predhodno odločanje upoštevati to okoliščino.

Četrto vprašanje

- 30 Predložitveno sodišče s četrnim vprašanjem, ki ga je treba najprej obravnavati, v bistvu želi izvedeti, ali je odstavek 3 člena 17 Direktive 93/104 samostojen glede na odstavek 2 tega člena, tako da se poklic, čeprav ni naveden v navedenem odstavku 2, lahko uvršča med izjeme, določene v odstavku 3 člena 17 Direktive 93/104.
- 31 Kot je razvidno zlasti iz točke 26 te sodbe, je do tega vprašanja prišlo zaradi trditev tožečih strank v postopku v glavni stvari, v skladu s katerimi naj odstavek 3 člena 17 Direktive 93/104 ne bi bilo mogoče brati ali uporabiti ločeno od odstavka 2 tega člena. Po

mnenju tožečih strank v postopku v glavni stvari odstavka 3 člena 17 Direktive 93/104 ni mogoče razlagati tako, da omogoča večja odstopanja od tistih, ki so določena v odstavku 2 tega člena, in da tako določa ločen in samostojen sistem odstopanj.

- 32 Vendar pa take razlage ni mogoče sprejeti.
- 33 Kot v bistvu trdijo Comune di Torino, italijanska in češka vlada ter Evropska komisija, struktura ali besedilo člena 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 ne vsebuje nobenega elementa, ki bi vodil do razmišljanja, da je področje uporabe odstavka 3 odvisno od področja uporabe odstavka 2 tega člena.
- 34 Poleg tega, kot je poudarila Komisija, prvič, se navedena odstavka ne sklicujeta drug na drugega in, drugič, za vsako kategorijo dovoljenih odstopanj so v navedenih odstavkih ponovljeni enaki pogoji, ki v vsakem primeru veljajo za možnost preložitve tedenskega počitka.
- 35 Poleg tega, kot je razvidno iz točke 15 te sodbe, so bili pri kodifikaciji Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 z Direktivo 2003/88 izrazi odstavka 3 člena 17 na enak način prevzeti v novi člen 18, medtem ko je bila vsebina odstavka 2, člena 17, Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 razdeljena med odstavka 2 in 3 člena 17 Direktive 2003/88. Zato je zakonodajalec Unije štel, da bi odstavka 2 in 3 člena 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 lahko ali celo morali brati ločeno, tako da se omogoči njuna razdružitev med kodifikacijo.

- 36 Na četrto vprašanje je torej treba odgovoriti, da ima odstavek 3 člena 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 samostojen pomen glede na odstavek 2 istega člena, tako da se poklic, čeprav ni omenjen v navedenem odstavku 2, lahko uvršča med izjeme, določene v odstavku 3 člena 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104.

Prva tri vprašanja

- 37 Kot je med drugim razvidno iz predložitvene odločbe, se v postopku v glavni stvari ne zdi sporno, da je zakonska uredba št. 66/2003 za obdobje od 29. aprila 2003 do 29. avgusta 2004 v skladu s členom 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 načeloma omogočala odstopanja, na podlagi kolektivne pogodbe, podpisane leta 2001, od časa za tedenski počitek, določenega v členu 36, tretji odstavek, ustave in členu 2109(1) civilnega zakonika.
- 38 Vendar je iz predložitvene odločbe razvidno tudi to, da zunaj zadnjenavedenega obdobja te določbe ustave in civilnega zakonika lahko, kar zadeva nacionalno pravo, nasprotujejo temu, da bi se Comune di Torino lahko veljavno, za svojo obrambo, sklicevala na kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari, zato da bi upravičila sistem izmenskega dela v postopku v glavni stvari, ki v skladu s sporazumom iz leta 1986 med drugim določa, da se počitek, ki se nanaša na sedmi dan petega tedna, preloži.
- 39 Kot je Komisija trdila v svojih pisnih stališčih, spadajo dejavnosti storitev mestne policije, ki se opravljajo v običajnih pogojih, na področje uporabe Direktive 89/391 in, na podlagi sklicevanja na člen 2 te direktive v členu 1(3) direktiv o delovnem času, na

področje uporabe slednjih (glej po analogiji zlasti sklep z dne 14. julija 2005 v zadevi Personalrat der Feuerwehr Hamburg, C-52/04, ZOdl., str. I-7111, točke od 51 do 61 in navedena sodna praksa).

- 40 Zdi se, da je iz spisa, predloženega Sodišču, razvidno, da sta člen 36, tretji odstavek, ustave in člen 2109(1) civilnega zakonika *a priori* – med drugim zato, da bi bila uporabljena ob upoštevanju zahtev iz členov 3 in 16 Direktive 93/104 – taka, da lahko pomenita prenos člena 5 direktiv o delovnem času v italijanski pravni red, kar mora, če je treba, preveriti predložitveno sodišče. Vsekakor pred Sodiščem ni bilo navedeno, da navedeni nacionalni določbi kršita zahteve iz navedenega člena 5.
- 41 Nasprotno, če v predložitveni odločbi nacionalno sodišče izhaja iz predpostavke, da bi bil sistem tedenskega počitka, določen s sporazumom iz leta 1986, načeloma dovoljen z neobveznimi odstopanji, določenimi v členu 17 Direktive 93/104 in spremenjene Direktive 93/104 ali v členih 17 in 18 Direktive 2003/88 (v nadaljevanju skupaj: zadevne določbe o odstopanju) – kar mora samo preveriti – si zastavlja vprašanje, ali ta sporazum in kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari lahko odstopajo od člena 36, tretji odstavek, ustave in člena 2109(1) civilnega zakonika.
- 42 Sprašuje se tudi, v bistvenem, ali obstaja možnost pritožbe, neposredne ali posredne, zoper zadevna odstopanja, zato da se odpravijo morebitne ovire v nacionalnem pravu za uporabo kolektivnih pogodb iz postopka v glavni stvari.

- 43 V teh okoliščinah je treba tri prva vprašanja, ki so primerna za skupno obravnavo, razumeti tako, da se z njimi v bistvu želi izvedeti, ali so zadevne določbe o odstopanju take, da se uporabijo neposredno za dejansko stanje, kakršno je v zadevi v glavni stvari, ali – če nimajo takega neposrednega učinka – če nacionalni sodnik mora ali sme razlagati določbe nacionalnega prava iz postopka v glavni stvari tako, da dopuščajo odstopanje od tedenskega počitka, določenega v členu 36, tretji odstavek, ustave in členu 2109(1) civilnega zakonika.

Možnost neposredne uporabe zadevnih določb o odstopanju

- 44 Čeprav je res, da se prvo vprašanje, ki ga je zastavilo predložitveno sodišče, nanaša zlasti na člen 5 direktiv o delovnem času, je treba poudariti, da, kot je razvidno zlasti iz točke 42 te sodbe, predložitveno sodišče z navedenim vprašanjem želi predvsem ugotoviti, ali tožena stranka v postopku v glavni stvari lahko uveljavlja zadevne določbe o odstopanju neposredno proti tožečim strankam v postopku v glavni stvari, zato da bi zavrnila ugovore, zaradi katerih je nastal spor o glavni stvari.
- 45 V zvezi s tem pa je treba opozoriti, da v skladu z dobro ustaljeno sodno prakso Sodišča direktiva sama za posameznika ne more ustvarjati obveznosti in da se torej nanjo kot tako proti njemu ni mogoče sklicevati (glej zlasti sodbe z dne 26. februarja 1986 v zadevi Marshall, 152/84, Recueil, str. 723, točka 48; z dne 14. julija 1994 v zadevi Faccini Dori, C-91/92, Recueil, str. I-3325, točka 20; z dne 7. januarja 2004 v zadevi Wells, C-201/02, Recueil, str. I-723, točka 56; z dne 5. oktobra 2004 v združenih zadevah Pfeiffer in drugi, od C-397/01 do C-403/01, ZOdl., str. I-8835, točka 108, ter z dne 19. januarja 2010 v zadevi Küçükdeveci, C-555/07, ZOdl., str. I-365, točka 46).

- 46 Tako se v primeru, če odločbe o odstopanju ne bi bile veljavno prenesene, kar mora v obravnavanem primeru preveriti predložitveno sodišče, organi države članice, ki ni uporabila te možnosti, ne bi mogli sklicevati na opustitev te države, da se posameznikom, kot so tožeče stranke v glavni stvari, zavrne pravica do tedenskega počitka, ki bi bila načeloma odvisna od proučitev, ki jih mora v zvezi s tem v skladu z zahtevami člena 5 direktiv o delovnem času opraviti predložitveno sodišče (glej po analogiji sodbo z dne 17. julija 2008 v zadevi Flughafen Köln/Bonn, C-226/07, ZOdl., str. I-5999, točka 32 in navedena sodna praksa).
- 47 Zato se v okoliščinah, kot so te v sporu o glavni stvari, ni mogoče neposredno sklicevati na zadevne določbe o odstopanju proti posameznikom, kot so tožeče stranke v postopku v glavni stvari.

Obveznost ali možnost skladne razlage nacionalnega prava

- 48 Tribunale ordinario di Torino, Sezione lavoro, se, kot je razvidno iz predložitvene odločbe, z drugim in tretjim vprašanjem sprašuje, ali ne bi bilo treba kljub temu razlagati notranjega prava glede na zadevne določbe o odstopanju, da bi se ugotovilo, ali bi se Comune di Torino lahko veljavno sklicevala na kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari, zato da bi odstopila od zahtev iz člena 36, tretji odstavek, ustave in člena 2109(1) civilnega zakonika.
- 49 V zvezi s tem je res, da obveznost držav članic, ki je razvidna iz direktive, da dosežejo rezultat, ki ga ta določa, in dolžnost, da sprejmejo vse ustrezne ukrepe, splošne ali posebne, da bi zagotovile izpolnjevanje te obveznosti, velja za vse organe teh držav

članic, vključno s sodnimi organi v okviru njihovih pristojnosti (glej zlasti sodbo z dne 10. aprila 1984 v zadevi Von Colson in Kamann, 14/83, Recueil, str. 1891, točka 26, ter zgoraj navedeno sodbo Küçükdeveci, točka 47 in navedena sodna praksa).

- 50 Vendar pa je treba obstoj obveznosti iz direktiv o delovnem času, da se nacionalno pravo razlaga tako, da se daje prednost kolektivnim pogodbam, ki odstopajo od pravil, s katerimi je bil prenesen člen 5 teh direktiv, izključiti.
- 51 Ker so namreč odstopanja, določena v zadevnih določbah o odstopanju, neobvezna, pravo Unije državam članicam ne nalaga, naj jih prenesejo v nacionalno pravo. Države članice se morajo zato, da bi izkoristile možnost iz teh določb – da pod določenimi pogoji odstopajo od zahtev, med drugim iz člena 5 direktiv o delovnem času – odločiti, da se sklicujejo nanjo (glej po analogiji sodbo z dne 4. junija 2009 v zadevi SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft, C-102/08, ZOdl., str. I-4629, točke 51, 52 in 55).
- 52 Zato imajo države članice možnost izbrati normativno tehniko, ki je po njihovem mnenju najprimernejša (glej po analogiji zgoraj navedeno sodbo SALIX Grundstücks-Vermietungsgesellschaft, točka 56), saj se na podlagi samih zadevnih določb o odstopanju enaka odstopanja lahko opravijo zlasti s kolektivnimi pogodbami ali sporazumi, sklenjenimi med socialnima partnerjema.
- 53 Direktiv o delovnem času kot takih ni mogoče razlagati tako, da nasprotujejo veljavnosti kolektivnih pogodb, kot so te v postopku v glavni stvari, ali, nasprotno, tako, da se z njimi zahteva taka veljavnost, kljub drugim upoštevnim določbam nacionalnega prava.

- 54 V teh okoliščinah vprašanje, ali se lahko Comune di Torino v postopku v glavni stvari veljavno sklicuje na sporazum iz leta 1986 in na kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari, postane predvsem vprašanje, na katerega mora predložitveno sodišče odgovoriti v skladu s pravili nacionalnega prava (glej po analogiji sodbo z dne 3. oktobra 2000 v zadevi Simap, C-303/98, Recueil, str. I-7963, točke od 55 do 57).
- 55 Opozoriti pa je treba, da kadar pravo Unije daje državam članicam možnost, da odstopajo od nekaterih določb neke direktive, morajo te izvrševati svojo diskrecijsko pravico ob spoštovanju splošnih načel prava Unije, med katerimi je načelo pravne varnosti. Zato je treba določbe, ki omogočajo neobvezna odstopanja od načel, določenih z direktivo, izvajati z zahtevano natančnostjo in jasnostjo, tako da se izpolnijo zahteve, ki izhajajo iz navedenega načela.
- 56 V teh okoliščinah se bo predložitveno sodišče soočilo z dvema možnostma: ali kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari niso v skladu s splošnim načelom pravne varnosti in z zahtevami nacionalnega prava za veljaven prenos zadevnih določb o odstopanju ali pa pomenijo izvajanje – v skladu z italijanskim pravom in ob spoštovanju splošnega načela pravne varnosti – dovoljenih odstopanj od navedenih določb Unije.
- 57 V prvem primeru, kot je trdila češka vlada in kot je razvidno iz sodne prakse, navedene v točki 45 te sodbe, če nacionalno italijansko pravo nasprotuje uporabi sporazuma iz leta 1986 in kolektivnih pogodb iz postopka v glavni stvari, samih direktiv o delovnem času ni mogoče uveljavljati proti posameznikom zaradi zagotovitve take uporabe (glej po analogiji tudi sodbo z dne 11. junija 1987 v zadevi Pretore di Salò proti X, 14/86, Recueil, str. 2545, točki 19 in 20; z dne 3. maja 2005 v združenih zadevah Berlusconi in drugi, C-387/02, C-391/02 in C-403/02, ZOdl., str. I-3565, točki 73 in 74, ter z dne 5. julija 2007 v zadevi Kofoed, C-321/05, ZOdl., str. I-5795, točka 42 in navedena sodna praksa).

58 V drugem od primerov, navedenih v točki 56 te sodbe, direktive o delovnem času v zvezi s tem ne bi nasprotovale niti razlagi nacionalnega prava, na podlagi katere bi bila mogoča pritožba Comune di Torino zoper kolektivne pogodbe iz postopka v glavni stvari, pod pogojem, da se z upoštevnimi določbami navedenih konvencij v celoti upoštevajo pogoji, določeni v zadevnih določbah o odstopanju, kar pa mora preveriti predložitveno sodišče. V zvezi s tem je treba opozoriti, da je treba zadevna odstopanja, kot izjeme od ureditve Skupnosti o organizaciji delovnega časa, uvedene z Direktivo 93/104, razlagati tako, da se njihovo področje uporabe omeji na to, kar je nujno potrebno za varstvo interesov, katerih varstvo omogočajo (glej sodbo z dne 9. septembra 2003 v zadevi Jaeger, C-151/02, Recueil, str. I-8389, točka 89).

59 Glede na navedeno je treba na prva tri vprašanja odgovoriti, da v okoliščinah, kakršne so te v zadevi v glavni stvari, zadevnih določb o odstopanju ni mogoče uveljavljati zoper posameznike, kot so tožeče stranke v postopku v glavni stvari. Teh določb poleg tega ni mogoče razlagati tako, da omogočajo ali prepovedujejo uporabo konvencij, kakršne so te iz postopka v glavni stvari, saj je njihova uporaba odvisna od nacionalnega prava.

Stroški

60 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (drugi senat) razsodilo:

- 1. Odstavek 3 člena 17 Direktive Sveta 93/104/ES z dne 23. novembra 1993 o določenih vidikih organizacije delovnega časa tako v prvotni različici kakor v različici po spremembi z Direktivo 2000/34/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. junija 2000 ima samostojen pomen glede na odstavek 2 istega člena, tako da se poklic, čeprav ni omenjen v tem odstavku 2, lahko uvršča med izjeme, določene v odstavku 3 člena 17 Direktive 93/104 v navedenih dveh različicah.**
- 2. V okoliščinah, kakršne so te v zadevi v glavni stvari, neobveznih odstopanj, določenih v členu 17 Direktive 93/104 in Direktive 93/104, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2000/34, in morebiti v členu 17 in/ali 18 Direktive 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa, ni mogoče uveljavljati zoper posameznike, kot so tožeče stranke v postopku v glavni stvari. Teh določb poleg tega ni mogoče razlagati tako, da omogočajo ali prepovedujejo uporabo konvencij, kakršne so te iz postopka v glavni stvari, saj je njihova uporaba odvisna od nacionalnega prava.**

Podpisi